

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי רימון

ברכת שהחיינו או הטוב והמטיב על חיסון לקורונה

שאלה

האם אדם שמקבל חיסון לקורונה צריך לברך ברכת הטוב והמטיב? או אולי ברכת שהחיינו?

תשובה

המשנה בברכות (נד:) אומרת:

על הגשמים, ועל בשורות טובות, אומר: ברוך הטוב והמטיב. על בשורות רעות, אומר: ברוך דיין האמת. בנה בית חדש, וקנה כלים חדשים, אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

מכאן אנו לומדים שכאשר אדם שומע בשורה טובה או מקבל דבר מה חדש, עליו לברך שהחיינו או הטוב והמטיב (להלן נדון מתי מברכים כל אחת מהברכות). אולם לכאורה יש לפקפק בכך, מפני שבכל הדוגמאות במשנה ובגמרא (שם) מדובר על כך שאדם קיבל דבר ממשי – ירדו גשמים, נולד לו בן, הוא קיבל ירושה וכדומה, ואילו כאן מדובר רק על מניעת דבר שלילי – בזכות החיסון האדם לא יהיה חולה, ולכן לא ברור אם מברכים על כך. פרט לכך, איננו רגילים לברך שהחיינו על כל טיפול רפואי, ומדוע כאן הדבר יהיה שונה?

ברכה על מניעת דבר שלילי

הגמרא בפסחים (נ.) אומרת, שבעולם הזה מברכים "הטוב והמטיב" על בשורות טובות ו"דיין האמת" על בשורות רעות, אך לעתיד לבוא גם על בשורות רעות נאמר "הטוב והמטיב". הטעם לכך הוא שלעתיד לבוא נבין שגם הדברים הנראים לנו כרעים מובילים לטוב, כי הקב"ה כולו טוב (ראו צ"ח"ש שם ועוד).

מכאן עולה שהסיבה שאיננו מברכים "הטוב והמטיב" על דברים רעים היא לא מצד מהותם אלא מפני שאיננו רואים את הטוב המוחלט שייצא מהם. לפי זה אפשר לומר שאם היינו רואים את הטוב שייצא מן הרע היינו מברכים על כך, על אף שבדרך כלל הרע הוא חוסר קבלה או קלקול או תקלה. ואם כך, מבחינה מהותית ניתן לברך גם על דבר שהוא רק **מניעת רע** ולא רק על **טוב ממשי**.¹ אך כפי שנראה להלן, מסתבר שהחיסון הוא **טוב ממשי ולא רק מניעת דבר שלילי**.

ברכה על טיפול רפואי

ביחס לברכה על טיפול רפואי, מצאנו בגמרא ברכה מיוחדת: "רופא חולים" (ברכות ס:), שנאמרת על הקזת דם, והיא אף נפסקה **בשולחן ערוך** (רי"ל, ד). הפוסקים נחלקו האם מברכים אותה בכל טיפול רפואי (עינו אליה רבה שם ס"ק י, משנ"ב ס"ק ז ושעה"צ שם), ולדעת **מרן הרב קוק זצ"ל** (עולת ראייה, ח"א, עמ' שצ), אם מדובר על טיפול או ניתוח שהייתה בו סכנת חיים יש לברך בשם ומלכות. מכל מקום, לא הזכירה הגמרא אפשרות של ברכת שהחיינו או הטוב והמטיב על טיפול רפואי.

ואכן, ברור שאין קשר בין הדברים. טיפול רפואי לא קשור לברכת שהחיינו או לברכת הטוב והמטיב. גם כאשר אדם מקבל משכורת הוא לא מברך הטוב והמטיב או שהחיינו. ברכות אלו נאמרות על התחדשות, הגורמת התפעלות ושמחה. טיפול רפואי איננו אירוע של שמחה אלא אירוע של לחץ ועל חרדה. ולכן, גם כאשר משתקמים ממנו מתאימה ברכת "הגומל" (בתנאים מסוימים) ולא שהחיינו.

אולם המקרה שלנו שונה במהותו. מדובר על מגפה כללית, עולמית, שלפתע נמצא לה פתרון. לכן, על אף שעל טיפול רפואי רגיל לא מברכים שהחיינו, בהחלט יש מקום לברך שהחיינו או הטוב והמטיב על קבלת החיסון, שקיים בו מימד של דבר חדש שלפתע התגלה.

פרט לכך יש להוסיף, שתחושת הלב השמחה איננה רק בגלל הצלה ממגפה, אלא בגלל **היכולת לחזור לחיים תקינים**. אנשים אינם יכולים להשתתף בשמחות ואף לא בלוויית באופן רגיל, אנשים אינם יכולים לפתוח עסקים וללכת לעבודה כרגיל, אינם יכולים לעשות קניות כרגיל, אינם יכולים לבקר בני משפחה כרגיל. השמחה שבקבלת החיסון היא לא רק שמחה על הפתרון הרפואי אלא על **חזרת החיים לשגרה**. זוהי שמחה כללית לפרט ולכלל, זוהי שמחה שיש בה הנאה גשמית גדולה ומרובה (ואמנם החזרה המלאה לשגרת חיים רגילה תתרחש רק אחרי שרבים יתחסנו, אך כל אדם שמקבל חיסון מקרב את החזרה של כולם למעגל העבודה ולשגרת החיים). במובן זה השמחה היא לא רק על קבלת החיסון באופן פרטי אלא על עצם הבשורה על כך שהגיעו למדינת ישראל חיסונים נגד הקורונה.²

לכן, נראה שיש כאן סיבה טובה לברכת שהחיינו או הטוב והמטיב, גם אם לא מצד הפן הרפואי, הרי שמצד הפן הגשמי ואף הכלכלי.

שהחיינו או הטוב והמטיב?

בגמרא (ט:) מבואר שכאשר מדובר על הנאה פרטית צריך לברך "שהחיינו", וכאשר מדובר על הנאה של האדם יחד עם חברו צריך לברך "הטוב והמטיב". לפי זה לכאורה היה צריך לברך על קבלת החיסון ברכת "הטוב והמטיב", שהרי זו הצלה עבור הרבים.

מצד הסברה הפשוטה, יש כאמור להעדיף את הטוב והמטיב, שהרי הטובה היא עבור הכלל. אולם למעשה נראה שעדיף לברך שהחיינו, מכמה טעמים:

א. הביאור הלכה (רכ"א, ב, ד"ה מברך שהחיינו) כותב שכאשר יש לאדם הנאה פרטית הנובעת מתוך הנאה לציבור (כגון שיוירד גשם לכולם וגם השדה הפרטי שלו מתברך מהגשם) – יש לברך שהחיינו. לפי גם במקרה שלנו לכאורה נכון יותר לברך שהחיינו, כי לכל אדם יש הנאה פרטית מקבלת החיסון.

ב. לפי פוסקים רבים, אמנם בכל ברכה אומרים "ספק ברכות להקל", אך כאשר יש לאדם שמחה הוא יכול לברך שהחיינו גם אם יש ספק, מפני שהברכה היא על שמחת הלב, וכשיש שמחת הלב – מותר לברך (בי"ח, או"ח כ"ט).³

ג. ברכת שהחיינו פוטרת את ברכת הטוב והמטיב, אולם ברכת הטוב והמטיב לא פוטרת את ברכת שהחיינו, ולכן במקרה שיש ספק איזו ברכה מתאימה יותר נכון לברך שהחיינו ולא הטוב והמטיב (ביאור הלכה (רכ"ג, ה, ד"ה שהיא טובה)).

מכל הנ"ל נראה שאם אדם שמח בחיסון הוא יכול לברך ברכת "הטוב והמטיב", שהרי טוב לו וטוב לאחרים. אמנם, למעשה נכון יותר שיברך שהחיינו, וכפי שנפרט מיד.

סיכום והלכה למעשה

למעשה ניתן לבחור בכמה דרכים כיצד לברך בשעת קבלת החיסון:

א. ניתן לברך "הטוב והמטיב" בשעת קבלת החיסון, ולכוון בברכה על עצם המצאת החיסון והגעתו למדינת ישראל, ועל ההצלה של עם ישראל ושל העולם, ועל חזרת המשק והחיים למסלולם. זוהי בשורה טובה לא רק במישור הרפואי אלא בעיקר על חזרה לשיגרה – שמחה כללית שיש בה הנאה גשמית מרובה (עקרונית ניתן לברך כבר כעת, אך אפשר להצמיד את הברכה לקבלת החיסון בפועל).

ב. טוב יותר לברך ברכת "שהחיינו", ולצרף את הפוסקים הסבורים שמברכים ברכה זו אפילו על שמחת הלב (ובתנאי שהאדם אכן שמח). בברכה זו הדגש הוא יותר על הטובה האישית של כל מתחסן, ולכן אומרים אותה רק בשעת קבלת החיסון.

ג. דרך אחרת היא לומר לפני החיסון במקום ברכות את הנוסח הבא (על פי ברכות ס:; שו"ע או"ח, ר"ל, ד. וגם מי שמברך שהחיינו או הטוב והמטיב, טוב שיאמר נוסח זה):⁴

יהי רצון מלפניך ה' א-להי, שיהא עסק זה לי ולכל בית ישראל ולכל בריותיך לרפואה שלמה ולמיגור המגפה, כי א-ל מלך רופא נאמן ורחמן אתה.

בכל מקרה, ראוי לומר **מזמור לתודה** (תהילים ק:), **מזמור שיר חנוכת הבית לדוד** (תהילים ל:) או **נשמת כל חי**.

לראות את יד ה'

החשיבות הרבה לברך או לפחות לומר מזמורי תהילים בשעת קבלת החיסון, היא לא רק חלק מההודאה לה', נובעת אלא גם מהצורך להבין שגם לאחר החיסון חיינו תלויים בחסדי ה'.

העולם עבר טלטלה גדולה. בטלטלה זו חש העולם המערבי החזק כמה הוא זקוק לברכת ה'. כמה עוצמתו תלויה על בלימה – "כי רגע באפו חיים ברצונו". החיסון, מעשה ידי אדם, הוא דבר נפלא, שבע"ה יסייע למגר את המגיפה. אנו שמחים מאוד כמובן על שה' נתן לרופאים בינה להמציא חיסון זה, אך גם יודעים שלא די בכך. גם החיסון לא מבטיח את מיגור המגיפה, ואיננו יודעים איזו מוטציות עשויות עוד להתפתח. אנו שמחים על המצאות אנושיות, אך צריכים כל העת לזכור מי באמת מוביל את העולם. הברכה או אמירת תהילים מרוממות את ההמצאה האנושית ומכניסה לתוכה שם שמים.

החיסון מעורר גם נקודה נוספת. בעשרות השנים שהדור שלנו מכיר, לא הייתה מעולם שותפות של כל העולם סביב צרה או מגפה, וכאן העולם כולו התאחד בגלל צרה, והתאחד גם בניסיון למצוא מזור.

עדיין לא יצאנו מהמגפה, אולם, ניתן לראות את אותות היציאה בע"ה. תפקידנו לחשוב ולבחון כיצד לשמר את הדברים הטובים שלמדנו בתקופה זו הן מבחינה אנושית ומוסרית, הן מבחינת אחדות העולם, הן בחשיבות החיבור המשפחתי, ומעל כולם – את יד ה' המובילה אותנו ואת העולם כולו. אליו אנו מתפללים, לעזרתו אנו מייחלים, ולו אנו מודים גם על המצאת החיסון שבע"ה תסייע לנו ולכל העולם, להמשיך לתקן עולם במלכות ש-די מתוך בריאות טובה ושמחה מרובה.

ברכת ה' עליכם, הרב יוסף צבי רימון

יו"ר עמותת סולמות
ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום

1 כך עולה לכאורה גם מדברי הגמרא בגיטין (לד.), שנפסקה ברמב"ם (הלכות גירושין פ"ו הכ"ה). אך ייתכן שעם לא הייתה ברכה בשם ה' אלא רק אמירת "ברוך הטוב והמטיב". ולמעשה נחלקו הפוסקים להלכה בעניין זה – עיינו בדעות אלו ב**שו"ת אבני דרך** (ח"ח, סימן קפ"ה), ושם כתב בשם הרב קרליץ שאמר שאין לברך. מאידך, דעת **הרב חיים קניבסקי** שאישה שמקבלת גט או חליצה יכולה לברך שהחיינו (וכן שאדם יוצא מהכלא), כלומר לדעתו יש לברך גם על הצלה מסק, ואכמ"ל.

2 ואולי דבר זה כלול בדברי המשנה, "על בשורות טובות". ואף שלכאורה לפי זה נכון היה לברך ביום שבו אישרו את החיסון או ביום שבו הגיעו החיסונים למדינת ישראל, הרי שאפשר להצמיד את הברכה לזמן שבו האדם מקבל בעצמו את החיסון ואז להודות לה' על הבשורה הטובה לכולם.

3 ואף שלדעת הרבה פוסקים גם בברכת שהחיינו אומרים "ספק ברכות להקל" (ראו **שו"ת יביע אומר**, ח"ד, או"ח, סימן נ אות ד), הרי שיש לא מעט פוסקים הסבורים כדעת הבי"ח ולכן ניתן לצרף את שיטתו במקרה שיש סברות נוספות לברך.

4 אמנם נוסח הברכה בשולחן ערוך על הקזת דם מסתיים במילים "כי רופא תנא אתה", אך כבר כתב **הרמב"ם** (תפילה פ"ו ה"ג) שהמתפלל על החולה יכול לבקש "כפי צחות לשונו", ובודאי כשאין זה בתוך תפילת שמונה עשרה. ומכיוון שאנחנו מתפללים על הסרת מגפה עולמית ולא רק על רפואה פרטית, נראה שאפשר להיצמד לחתימה שיש בברכת רפואה שבשמונה עשרה.